

6. Российская педагогическая энциклопедия / [под ред. В. П. Мануйлова]. – М. : Большая российская энциклопедия. – 1993. – 1376 с.
7. Рузавин Г. И. Методология научного познания: Учебное пособие для вузов / Г.И. Рузавин. – М. : ЮНИТИ–ДАНА, 2009. – 287 с.

УДК 378.4(410)

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ КЛАСИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Волга А.Є., здобувач

Східноукраїнський національний університет ім. В.Даля

У статті розглядаються передумови становлення класичних університетів Великої Британії; вивчається культурна ситуація епохи Середньовіччя, яка сприяла становленню та розвитку університетських корпорацій; виявляються чинники, що зумовили духовну спрямованість та автономність Оксфордського та Кембріджського університетів поряд з іншими Європейськими університетами того часу.

Ключові слова: класичні університети, університетська корпорація, духовне виховання, схоластика.

Волга А.Е. ПРЕДПОСЫЛКИ ВОЗНИКНОВЕНИЯ КЛАССИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ ВЕЛИКОБРИТАНИИ / Восточноукраинский национальный университет им. В.Даля, Украина

В статье рассматриваются предпосылки возникновения классических университетов Великобритании; изучается культурная ситуация эпохи Средневековья, послужившая становлению и развитию университетских корпорацій; выявляются факторы, обусловившие духовную направленность и автономность Оксфордского и Кембриджского университетов наряду с другими Европейскими университетами того времени.

Ключевые слова: классические университеты, университетская корпорація, духовное воспитание, схоластика.

Volga A.E. PRECONDITIONS OF BRITISH CLASSICAL UNIVERSITIES DEVELOPMENT / East Ukrainian Volodymyr Dahl National University, Ukraine

In the article the author examines the origins of classical British universities; the cultural situation of the Middle Ages that stimulated the rise and development of university corporations is studied; the factors having conditioned the spiritual character and isolation of Oxford and Cambridge universities along with the other European universities of that epoch are lighted.

Key words: classical universities, university corporation, spiritual education, scholasticism.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Перші університети на території Європи виникли в період Середньовіччя. Точна дата їхнього заснування не відома, але вчені датують цю подію XII–XIII століттями. Виникнення перших університетів було викликано необхідністю економічного розвитку країни, збільшенням міст, розвитком ремесел та торгівлі, піднесенням культури [1, с.15].

Перехід від античності до Середньовіччя супроводжувався глибоким занепадом культури, що було викликано не тільки війнами та варварськими вторгненнями, які були руйнівними для культурних цінностей, але й ворожим ставленням з боку церкви. Одного разу Папа Григорій I, який вів відкриту війну проти культури, заявив: "Неуцтво – мати істинного благочестя" [2, 351]. Він виступав проти освіти духовних осіб, особливо, проти спроб викладання. У Західній Європі в період V – X століть було дуже важко знайти освічених людей. Більшість лицарів ставили замість підпису хрест.

Засновник франкської держави Карл Великий значно посприяв розвитку освіти в Європі. Він

видав указ про створення шкіл при монастирях, а потім – капітулярій про освіту, де приписувалася обов'язкова освіта дітям вільних людей [3]. Карл Великий підняв освіту та учених на високий рівень у суспільстві. Він запрошував до себе зі всієї Європи освічених людей та ставив їх на високі державні та церковні посади. Відомий англосаксонський учений Алкуїн або Флакк Альбін (735–804), автор богословських трактатів, підручників з філософії, математики, був учителем дітей Карла та його приближених [4].

Культурний підйом, що спостерігався в роки правління Карла Великого та його наступників, отримав назву "каролінгського відродження". Однак воно тривало недовго. Скоро культурне життя знов зосередилося в монастирях. Суспільство та держави мали потребу в освічених людях, що сприяло виникненню та розвитку сфери навчання. Розгляд та аналіз передумов виникнення університетів у Великій Британії дозволить виявити чинники, що зумовили спрямованість та організацію навчання в класичних британських університетах. Недостатнє висвітлення історичних передумов виникнення класичних британських університетів зумовило вибір теми цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми й на які спирається автор. Питання, пов'язані з виникненням та аналізом умов розвитку університетів у Європі, вивчалися А.Андрєєвим, А.Джуринським, В.Лещинським, П.Уваровим, А.Ястребицькою та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Історико-ретроспективний аналіз виникнення університетів на території Європи знайшов відображення в багатьох роботах відчизняних та зарубіжних педагогів. Але їхня увага приділялася здебільшого вивченню історичних умов виникнення та розвитку Болонського та Паризького університетів. У цьому дослідженні робиться спроба акцентувати увагу на університетах Великої Британії (Оксфорді та Кембріджі). Англійські університети посідають лідируючі позиції в освіті країни, а також у світі, тому вивчення їхнього історичного коріння дасть змогу краще зрозуміти спрямованість та методологічні засади виховного процесу, який здійснюється в них.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у висвітленні історичних передумов виникнення класичних британських університетів як чинників, що зумовили особливість навчально-виховного процесу в цих закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Період Середньовіччя характеризується впливом християнської релігії та церкви як «ідеологічного оплоту держави». Християнство наділило земне життя людини особливим сенсом, надавши всім людським діям духовної спрямованості (ідеї милосердя, людинолюбства, святості, віри, праведності життя) [5]. В епоху Середньовіччя монополія на освіту належала церкві та монастирям, що надало їй богословського змісту. Особливістю цієї епохи є її писемний характер, тобто перехід від усної культури до писемної, що забезпечувало можливість передавати в спадщину отримані знання наступним поколінням. У зв'язку з цим культ слова і, насамперед, слова Божого, стає домінуючим. Бог сприймається як найважливіший та найвищий суддя, а молитви та проповіді є найголовнішими засобами виховання. Великого значення набуває текст. Вважалося, щоб досягти найголовнішої мети в житті, яку висувала перед собою людина в період Середньовіччя, а саме досягнути Бога, треба все життя читати та інтерпретувати той же самий текст, тобто Біблію [6]. Слід зауважити, що навчання та виховання у середні віки, ґрунтувалися не тільки на релігійних постулатах, але й мали світський характер. Це означає, що визнавалася необхідність оволодіння земними знаннями та мудрістю. Носіями середньовічної педагогіки були в першу чергу службовці католицької церкви, а ідеалом була віруюча особистість. Приклад виховання повинно було подавати чернецтво, яке отримало помітне розповсюдження в період Середньовіччя. Головна

увага приділялася моральному вихованню, яке здійснювалося за допомогою постів, читання релігійних текстів, зречення прагнення земних благ, бажань, думок, дій. Проте це не позбавляло необхідності отримання світських знань. Католицька церква – духовний центр середньовічного суспільства, – з одного боку розглядала античну освітню традицію як «диявольську», «паганську» мудрість, але з іншого боку, існувала група християнських богословів та педагогів, які поважали та дотримувались греко-римської системи освіти та виховання (П. Абеляр, Ф. Аквінський, Г. Сен-Вікторський та ін.) [7].

Монастирські та церковні школи були найпершими навчальними закладами Середньовіччя. Такі школи готували майбутніх духовних осіб [8, с. 310–314]. Середньовічні монастирі можна кваліфікувати як скарбниці культури, її центри. У монастирях збиралися бібліотеки, переписувалися та перекладалися книги з грецької та латинської мов. Вони визнавалися найкращими навчальними закладами. У монастирях давали виключно релігійну освіту.

З часом почали розвиватися й інші типи навчальних закладів, які давали світську освіту [5].

Середньовічну науку називали схоластичною (дослівно – шкільною). Схоластика (з латинської *scola* – школа) – це вид релігійної філософії, що має на меті об'єднати релігію з розумом [5]. Суть цієї науки та її головну ваду виражало старовинне прислів'я: «Філософія – служниця богослів'я». І не тільки філософія, але й усі науки того часу повинні були кожним своїм висновком зміцнювати догмати релігії. Схоластичний метод не ставив під сумнів віру, але методи, які використовувалися в схоластиці зробили справжній переворот у ментальних установках, вони допомогли погодитися з існуванням різних точок зору, відлучували лякатися новацій, використовували спостереження та експеримент, сприяли розвитку внутрішнього духовного життя [9, с. 320–325]. Під схоластикою слід розуміти не стільки сукупність навчань, скільки єдине духовне середовище, у якому схоласти розробляли свої навчання [10]. Схоластика виробила культурні цінності, що спиралися на аристотелизм та християнське богослужіння. Важливу роль у розвитку нової ідеології відіграв Фома Аквінський (1225/26–1274), який намагався поєднати світське знання та християнську віру, поклавши в основу постулати релігії. До представників схоластичної ідеології також відносять таких великих учених, як П. Абеляр, Г. Сен-Вікторський, В. Бове та ін. Ці мислителі стверджували, що досягти високого стану в суспільстві можливо завдяки комплексному опануванню релігійних та освітніх засад, а також обґрунтовували доцільність взаємозв'язку інтелектуального та духовного виховання [7]. Схоластика, окрім визнання переваги віри над розумом, характеризувалася використанням специфічного методу – дискусії, тобто методу питань та відповідей. Навчання з використанням схоластичного методу мало на меті, з одного боку, віднайти істинне рішення на поставлені питання та відповіді на них, пов'язаних з окремою проблемою, а з іншого, – навчити мислити, розмірковувати та доходити правильних висновків та рішень. Більшість учених використовували цей метод під час викладання в середньовічних університетах [10]. Зі збільшення кількості схоластичних шкіл почала складатися категорія людей, що займалися педагогічною діяльністю. Вчителі та учні почали об'єднуватися в корпорації, які називалися університетами [5].

Таким чином, університети Середньовіччя виникли як природний результат необхідності суспільства в освічених людях. Освітою Середньовіччя управляли як монастирі, так і владні структури. Поняття про освіту базувалось як на спадщині античності, так і на християнських постулатах. Школи та інші заклади освіти поступово розросталися, перетворювалися на університети, що було характерним явищем у період розвинутого Середньовіччя [11].

Попередниками середньовічного європейського університету були навчальні заклади античної давнини, а саме: філософська школа в Афінах (4 ст. до н.е.), школа права в Бейруті (3–6 століття), імператорський університет у Константинополі (424–1453 роки). Наприклад, у Бейруті існував обов'язковий п'ятирічний академічний курс із визначеними циклами. У

Константинополі в одному центрі були зібрані вчителі граматики, риторики, філософії та права. Але в античні часи не було необхідних передумов виникнення та розвитку університетів. Перш за все, не було потреби в масовій підготовці науковців. По-друге, такої спеціалізації не існувало. Також серед причин можна назвати відсутність у давні часи світської влади. У середні віки не відоме було те значення університету, яким ми користуємося сьогодні. Для XX-го століття університет означає сукупність всіх наук у протиставу спеціальним вищим навчальним закладам. У середні віки термін «universitas» означав не універсальність навчання, а будь-який організований союз, корпорацію. Для їхнього позначення використовувалися також терміни «колегія», «colpus». Ці корпорації об'єднували людей зі спільними інтересами та незалежним правовим статусом. У Болоньї, Падуї та Монпельє існували фактично декілька університетів, але вони вважали себе частиною однієї universitas. Навіть місто називали університетом громадян (universitas civium), будь-який ремісничий цех. Тільки у 14–15 століттях університет стане окремим академічним закладом [6].

У XII столітті поруч із монастирськими, соборними, міськими школами з'являються школи (studia generalia), які відрізнялися від старих (studia particularia), пов'язаних виключно з інтересами місцевого приходу, монастиря або міста [12]. Нові школи були доступними для представників різної вікової категорії, станів та звань. Їхні випускники мали право викладати у будь-якому районі християнського світу завдяки набутим вченим ступеням [6]. Професори та учні (magistri et discipuli) створюють корпорації з особливою юрисдикцією, особливими органами самоуправління та з привілеями, отриманими від місцевої та універсальної влади (папи або імператора). Всяке товариство, купецька ганза чи гільдія або торговельно-промисловий цех у середні віки називали universitas, тому членів вільної школи, як представників педагогічного та ученого ремесла, почали називати universitas studii [12], бо терміном «studens» іменували не тільки учнів, але й усіх тих, хто «штудіює», тобто присвячує себе оволодінню науковими знаннями, вчителів та учнів [6]. Навчальним закладом називали як старовинний університет, так і будь-яке училище, тобто schola або Studium, а епітет generale вказував на його інтернаціональний характер [12].

Серед загальної маси університетів Середньовіччя виділялися так звані «материнські». Це були університети Болоньї, Парижу, Оксфорду та Саламанки. Ці університети були свого роду факелоносцями, а інші університети лише наслідували їх. Особливо наслідували Паризький університет. Отже, поняття «материнські університети» має два значення: це – перші за часом університети; та нові навчальні заклади, на які після надання їм статусу університету розповсюджувалися права та привілеї, які мали материнські [6]. Приблизно з XIII століття існує епітет alma mater, тобто мати, що годує. Цей термін пов'язується з духовною їжею. У XIV столітті затверджується загальна назва universitas scholarium et magistrorum.

Люди, які мали бажання навчатися, стікалися до міст, де викладав відомий учений. Першим європейським університетом вважається Болонський університет, який було засновано на базі Болонської юридичної школи. 1088 рік вважається роком її заснування [8, 317]. У Болоньї наприкінці XI століття працював знавець римського права Ірнерій. Він уперше почав читати право для широкої аудиторії і саме там було започатковано університет, який спеціалізувався на підготовці правознавців. У XII столітті відкрився Паризький університет, який став головним центром богослів'я [8, 317]. Заснування Паризького університету датують 1200 роком, коли вийшов наказ французького короля та булла папи Інокентія III, про звільнення університету від підпорядкування світській владі [6].

Університети організовувалися там, де існували різні школи. Учителі звільнялись від церковної та монастирської влади і створювали свої корпорації – університети [8, с. 317].

Перша письмова згадка про Оксфорд пов'язується з «Англосаксонськими хроніками» і датується 912 роком. Незважаючи на благородне і навіть манірне звучання, у перекладі з англійської «oxford» означає лише «бичачий брід». Спочатку це була фортеця на річці Темза, розташована за 90 км на північний захід від Лондона. Це містечко відоме своїм скотним і зерновим ринком. Потім навколо неї виросло місто і було засновано кілька монастирів, що в часи Середньовіччя служили центрами освіченості.

У той час англійські теологи (а саме вони становили верхівку освіченого стану) їздили за знаннями у Францію. Створенню університету сприяла сварка Генріха II з паризьким архієпископом: розгніваний король заборонив своїм підданам вчитися у «французькій стороні» і довелося англійцям збирати власні академічні сили. У результаті в Оксфорді почали з'являтися структури майбутнього університету на кшталт спільноти декількох монастирських коледжів–громад [13].

Наслідком такої послідовної і цілеспрямованої діяльності стало створення у 1189 році в Оксфорді структур майбутнього університету. У 1190 році сюди прибув перший іноземний студент – Емо з Фрісландії. Близько 1201 року університет очолив магістр Оксоній, а у 1214 році його було офіційно затверджено на посаді декана. Сімнадцять років потому (1231 р.) створена корпорація магістрів отримала статус університету (*universitas*) [14]. Студенти були молодими людьми і вільний час проводили дуже активно та з великим галасом. Місцевих жителів, які платили податок на утримання університету, таке студентське життя не влаштовувало, тому у 1209 році, після однієї із сутичок з мешканцями міста студенти в знак протесту пішли в Кембрідж, де було засновано окремий університет. Ці два університети настільки тісно пов'язані між собою, що часто їх називають «Оксбрідж». В них менше приділялося уваги богословським питанням, але значно більша природничим наукам. Особливістю Оксбріджа є наявність так званих коледжів, де студенти не тільки навчалися, але й мешкали [6].

Як і будь-яка інша середньовічна корпорація, університет, насамперед, надавав перевагу зміцненню свого правового статусу і домогся того, що називалося «академічною свободою» в буквальному розумінні, тобто невідповідність його членів іншим судовим органам, крім власного суду і тим самим права судити за власними законами. Іншим важливим правом, що отримали університети, було безперешкодне пересування їхніх членів по території Європи (*peregrinatio academica*). Тим самим у XIII–XIV ст. сформувався унікальний «академічний простір», який не знав меж окремих країн, був вільний від місцевих законів і не мав спершу навіть постійного місця проживання – власні будівлі з'явилися пізніше, а середньовічний університет був дуже рухомих і міг легко мігрувати з міста в місто [15].

Університет має цілу низку прав та привілеїв: право вивчати не тільки сім вільних мистецтв, але і право (цивільне та канонічне), теологію, медицину. У середньовічних університетах існувало, здебільшого, чотири факультети: молодший – він же факультет семи вільних мистецтв, артистичний, філософський, художній; старші факультети – теологічний, медичний та юридичний. В Оксфорді було не 4, а 5 факультетів, тому що граматики заснували особливий, нищий факультет. Університети також мали право отримувати частину церковних бенефіціальних доходів на навчання; право викладати в будь-якому іншому університеті без додаткових екзаменів; право видавати свої закони, статuti, розпорядження, що регламентували оплату праці викладачів, способи та методи навчання, дисциплінарні норми, порядок проведення іспитів тощо. Під протекторатом королів, Оксфорд та Кембрідж успішно боролися проти виникнення та розвитку інших університетів, тому зобов'язували своїх магістрів не читати лекції в інших навчальних закладах [12].

Університети організовувалися на кшталт ремісничих та купецьких гільдій і прагнули досягти корпоративності, тобто затвердженого вищою владою права на загальну власність,

посадових осіб, які обираються, ухвалювати статuti, складені самими членами асоціації, мати печатку, звертатися до власного суду. Боротьба за ці права тривала довго і тому нове слово «університет» сприймалося недоброзичливо [6].

Навчальні дисципліни, що викладалися в такому освітньому закладі завдяки санкціям однієї з універсальних влад – головним чином папи, – мала загальноновизнаний авторитет; учені отримували ступені, що присуджувалися їм і які користувалися загальноєвропейським визнанням. Поступово, з розвитком форм співіснування учителів і студентів та їхнім визнанням із боку офіційної влади, назва товариства, корпорації (*universitas*) стає визначенням університету як навчального закладу [12].

Перші університети були органами середньовічної науки, яка в усіх країнах під впливом католицької церкви була єдиною і викладалася однаково, спільною для всіх народів латинською мовою. Крім того, університети оформлялися в середньовічні цехи, основними ознаками яких було присяжне товариство, регламентація та монополізація праці та виробництва. Ці риси університету були однаковими в усіх країнах. Існувала ще одна риса, якою відмічається середньовічний університет, – це його церковний характер. Хто б не був засновником університету – міська комуна чи світський або духовний князь, чи, нарешті, всесвітня влада папи або імператора – члени його не розбираючись називалися кліриками (*clerici*), а економічний добробут школи головним чином спирався на церковні пребенди [12].

Universitas – це типовий продукт Середньовіччя. Якщо моделлю шкіл були античні аналоги, які середньовічні школи наслідували та модифікували, то університет не мав свого аналогу. Такого типу освітніх формацій та вільних асоціацій учнів та їхніх наставників з наданими їм привілеями, встановленими програмами, дипломами, званнями, – не існувало в античному світі [11].

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Класичні університети Великої Британії є продуктом Середньовіччя. Їх заснування було результатом потреби суспільства в освічених людях, оскільки культурний та економічний підйом країни потребував народження нового типу людини – інтелектуала. Духовність була основою навчання та виховання, тому що центрами освіченості в ті часи були монастирі, а чернецтво являло собою верхівку освіченого стану. Навчання в університетах здійснювалося на основі схоластичного методу, тобто методу питань та відповідей. Оксфорд та Кембрідж наслідували Паризький університет, але, на відміну від інших Європейських університетів, монополізували навчання у Великій Британії шляхом заборони викладання в інших місцях. Подальші розвідки в цьому напрямі планується зусередити на особливостях навчально-виховного процесу в класичних британських університетах, на використанні університетських традицій у формуванні високоморальної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кашина Е.Г. Театральные технологии подготовки учителя иностранного языка / Е.Г. Кашина. – Самара : Самарский университет, 2003. – 296 с.
2. Энциклопедия: «Всемирная история» / [гл. ред. М. Аксёнова]. – М. : Аванта +, 1997. – 890 с.
3. Капитулярій Карла I о занятях науками (около 780–800) // Хрестоматия по истории средних веков / [под ред. Н.П. Грацианского и С.Д. Сказкина]. – М. : Гос. уч.–педагогич. изд-во Мин. Просвещения РСФСР, 1949. – С. 130–131.
4. «О деяниях Карла Великого», сочинение монаха Сен-Галленского монастыря, конец 9 века. Отрывок // Хрестоматия по истории средних веков / [под ред. Н.П. Грацианского и С.Д. Сказкина]. – М. : Гос. уч.–педагогич. изд-во Мин. Просвещения РСФСР, 1949. – С. 131.

5. Краткий справочник по курсу «История образования и педагогической мысли»: Великие педагоги, значительные события, факты на оси времени : учебное пособие [Электронный ресурс] / В. И. Лещинский, Л. В. Мозгарев, С.В. Неделина, Е.Е. Седова.– Воронеж : Воронежский государственный педагогический университет, 2004. – 188 с. Режим доступа : http://www.bimbad.ru/biblioteka/article_full.php?aid=1009&binn_rubrik_pl_articles=69
6. Пиков Г.Г. Из истории европейской культуры : учебное пособие [Электронный ресурс] / Г.Г. Пиков. – Новосибирск, 2002. – 255 с. – Режим доступа : <http://gkaf.narod.ru/pikov/09.html>
7. Джурицкий А.Н. История зарубежной педагогики: учеб. пособ. для вузов / А.Н. Джурицкий. – М. : ФОРУМ – ИНФРА–М, 1998. – 272 с.
8. Ястребицкая А.Л. Средневековая культура и город в новой исторической науке / А.Л. Ястребицкая. – М.: Интерпракс, 1995. – 412 с.
9. Гофф Ж. Ле. Цивилизация средневекового Запада / Ж. Ле Гофф. – М.: Наука, 1992. – 398 с.
10. Энциклопедия Кольера [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_colier/5643
11. Университеты и университетское образование в Средние века [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.proza.ru/2011/12/27/961>
12. Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Эфрона: в 86–ти т. / [под ред. И.Е. Андриевского, К.К. Арсеньева]. – С.–Петербург, 1890–1907 – Т.58. – М., 1993. – С.234–256.
13. Тот самый Оксфорд и стоит ли в нём учиться [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.iclass.ru/study_abroad_article_two/
14. Как возник Оксфорд [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.znaikak.ru/oxford.html>
15. Андреев А. «Национальная модель» университетского образования: возникновение и развитие / А. Андреев // Высшее образование в России. – Ч. 1. – 2005. – № 1. – С. 156–169.

УДК 373.54:371.68

СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ РЕПОРТАЖІВ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Заболотна М.І., викладач

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

У статті розглянуто загальні вимоги до побудови системи вправ та розроблено на їх основі вимоги до системи вправ для навчання аудіювання репортажів як англійських публіцистичних текстів. Описано основні етапи роботи з текстами і на їх основі розроблено систему вправ для навчання аудіювання старшокласників репортажів в умовах профільного навчання. Наведено приклади вправ на основі відеофонограм репортажів, відібраних з Інтернет джерел.

Ключові слова: репортаж, англійський публіцистичний текст, відеофонограма, система вправ.

Заболотная М.И. СИСТЕМА УПРАЖНЕНИЙ ДЛЯ ОБУЧЕНИЯ АУДИРОВАНИЮ СТАРШЕКЛАСНИКОВ РЕПОРТАЖЕЙ В УСЛОВИЯХ ПРОФИЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ / КНУ им. Т.Г. Шевченко, Украина.